

Proč by měla (nejen) na Slovensku stát socha sv.Štěpána

Nedávno u našich východních sousedů rozvířil emoce skandál okolo odhalení sochy svatého Štěpána v Komárně a zmařené návštěvy maďarského prezidenta Nehodlám komentovat politickou stránku věci - nevyčválanost a absolutní nedostatek politického taktu není zřejmě vyhrazen jen našim domácím politikům.

Psalo se též už o celkovém pozadí kultu sv.Štěpána a zde bylo spektrum názorů obvyklé: Od přihlouplých názorů vnímajících postavení pomníku prvnímuherskému králi za projev iredenty, až po podstatně chápavější a moudřejší pohledy, vyznívajících zhruba tak, že sv.Štěpán je patron Uher, do jejichž svazku po dlouhá léta, ba století Slovensko patřilo a jeho kult se takto přenášel i na Slovenské země a není tedy nenáležitě připomenout si i na Slovensku tuto významnou postavu pomníkem. Někde mezi těmito názory stojí ten, který bude asi skutečnému vnímání věci nejbližší, a to, že svatý Štěpán je všemi Maďary, tj. i těmi, kteří vlivem politických okolností žijí nyní na Slovensku, vnímán jako symbol národní kulturní tradice: tedy je sice symbolem národním, ale zároveň symbolem kulturním, poukazujícím k nyní již poměrně dávné evropské minulosti, v níž bylo sice mnoho věcí jinak než dnes, ale která kupodivu cítila podivuhodnou kulturní jednotu (jakou dnes po staletích opět pracně objevujeme a budujeme, dnes však spíše na rovině civilizační než kulturní.). Takže problém se nám přesouvá do poněkud jiné polohy, a to, proč tento (národně-)kulturní symbol není jako takový chápán i na Slovensku.

Není ale mým úmyslem odpovídat na otázku, proč je sv.Štěpán tak rozdílně přijímán v obou částech své bývalé říše. Můj záměr je dalekosáhlejší - chtěl bych ukázat, proč by se pomníky svatému Štěpánu, uherskému králi, měly postavit nejen na Slovensku, ale i v Praze, Bruselu, Paříži, prostě ve všech významných evropských městech.

Dnešní Maďarsko se rozkládá ve velké nížině, pánvi jejíž středem protéká řeka Dunaj a jejíž východní okraj lemuje řeka Tisza. Staré Uhersko rovněž, jenom k němu ještě patřily severní a východní hornaté oblasti až po Karpatský oblouk - dnešní Slovensko a Transylvánie. Této oblasti se za starověku říkalo Pannonie a patřila k čelným římským provinciím. Na západě ji přirozené koridory spojovaly jednak se záalpským podunajím (dnešním Rakouskem a Bavorskem), jednak jižněji s jadranským pobřežím a přímo i severní Itálií. Kdokoli pronikl do této oblasti měl odtud otevřenu cestu prakticky do celé tehdejší Evropy, i do samotného srdce Římské říše - do Itálie. Prvním, kdo využil tuto strategickou polohu Pannonské kotliny pro základnu svých ničivých nájezdů, byli Hunové se svým vládcem Attilou v pátém století. O tom, co tím způsobili, jakou zkázu přinesli římské Evropě, jak svými nájezdy uvedli do zrychleného pohybu všechny možné germánské i jiné kmeny a tím prakticky nastartovali stěhování národů a jak nakonec významně napomohli destabilizaci a posléze pádu celé západořímské říše, ví dnes už skoro každý. Po nich využili Pannonskou kotlinu jako průchodiště Gótové s Theodorikem, kteří odtud táhli dále do Itálie a západní Evropy; po nich Gepidové a Langobardi, jejichž cílem byla rovněž severní Itálie. Tu nakonec dobyli a založili v ní Langobardské království, jež trvalo až do časů, kdy je vyvrátil Karel veliký. Dalším, kdo se usadil v Pannonské kotlině, tentokrát trvaleji a svými nájezdy sužoval ostatní kraje - Byzanc, Franky i nově přicházející Slované, byli Avari. Jakou metlou byli pro naše dávné předky, o tom dodnes svědčí české slovo "obr". I když dobrou válečnou organizací se snad bylo možno před nimi uhájít, jak ukazuje příklad tzv. Sámovy říše, definitivně s nimi zúčtoval až panovník mnohem mocnější (jenž rovněž zanechal svou stopu v naší řeči - ve jméne "král") Karel veliký. Avarská říše padla definitivně roku 796.

Bylo samozřejmě jen otázkou času, kdy se v této ohromné rovinaté a travnaté stepi objeví další kočovní dobyvatelé na rychlých koních. Přišli za necelých sto let a byli to Maďaři. Šli zcela intuitivně ve stopách svých dávných předchůdců Hunů: První jejich obětí byly oblasti jim nejbližší - Velká Morava. Pak obrátili svou pozornost k západu a po Dunaji pronikali daleko do západní Evropy. Jen lepší politická organizovanost obou Franských říší uchránila Evropu před rozvratem, před nímž ji před léty nedokázalo ochránit slábnoucí římské impérium. Císař Ota I. uštědřil Maďarům v roce 955 na řece Lechu, před městem Augšpurk těžkou porážku. Významný pomocný oddíl, který byl takřka do jednoho pobit, mu tam tehdy poslal i český kníže Boleslav.

I když touto porážkou ztratily maďarské útoky mnoho na své síle, přesto pokračovaly tu a tam, každý druhý, třetí rok až do počátku 11.století. Pak ustaly. Proč? Inu k maďarským kmenům proniklo křesťanství a ať už si o křesťanství na přelomu tisíciletí myslíme cokoli, znamenalo pro každý takto "nově pokřtěný" národ změnu paradigmatu, jejíž součástí bylo i podstatné omezení výbojných a loupeživých nájezdů (křesťanským knížatům byly nadále povoleny jen vůči jejich dosud pohanským sousedům) a naopak zapojení do kulturních vzorců pomalu se upevňujícího křesťanského latinského světa. A rozhodnutí, zda daný kmen nebo národ bude nadále součástí tohoto nově se rodícího křesťanského světa, nebo zda půjde dále svými cestami, bylo vždy v rukou vládce. Bez konverze vládnoucí dynastie není v této historické epoše žádná "konverze národa" možná. V česku tak učinili v osobě Bořivojovů, Ludmilině a Václavově Přemyslovci v Uhrách byl tímto hegemone, jenž prosadil novou orientaci celého národa kmenový náčelník Vaik, jenž přijav křesťanství je nadále nazýván Štěpánem - naším svatým Štěpánem. Je samozřejmě navýsost pravděpodobné, že kdyby nebyl svůj národ do křesťanské Evropy uvedl Štěpán, byl by tak později (o kolik - padesát, sto, stopadesát let?) učinil jiný panovník, který by byl pochopil historickou nezbytnost takového kroku.

Ale to neznamená, že jsou Štěpánovy zásluhy malé: Byl to on, kdo ve správný čas a na správném místě pochopil svou úlohu a Evropa by mu za to měla být vděčná. Brání-li tedy kdokoli kdekoli na západ od Tiszy stavbě sochy *SzentIstván királyinak*, projevuje příznaky kulturního buranství.

19.9.2010